

*Наталія ДРОГОМИРЕЦЬКА,
Юрій КАЛІЧАК
(Дрогобич, Україна)*

РОЗВИТОК МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: МЕТОДИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Мовлення вважають «здатністю людини до правильного орієнтування в міжособистісному спілкуванні та відносно вільної участі у ньому, досягнення якої здійснюється за допомогою використання лінгвістичних знань, а також урахування традицій та звичаїв суспільства» [3, с. 22].

У Державному стандарті початкової освіти (2018) зазначено, що «розвиток мовлення молодших школярів знаходить своє втілення в рамках мовно-літературної освітньої галузі, відповідно до якої молодші школярі вільно володіють державною мовою, здатні взаємодіяти з іншими особами як українською, так й іноземною мовою; вміють усно та письмово висловлювати свої думки, почуття в режимі реального часу; здатні сприймати та використовувати інформацію задля досягнення життєвих цілей під час різних комунікаційних ситуацій; уміють сприймати, аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію в різних текстах, зокрема в медіатекстах, та використовувати її, збагачуючи свій власний життєвий досвід; вміють дотримуватися норм літературної мови» [10; 118].

Мовленнєвий розвиток молодшого школяра забезпечує вільне володіння мовою у величезному розмаїтті численних життєвих і навчальних ситуацій, у спроможності учня комунікувати з ровесниками та дорослими, усвідомлювати та сприймати на слух різноманітну інформацію, належним чином формулювати й вербально відтворювати власні думки.

Формування необхідних умінь монологічного мовлення потребує застосування різноманітної організації навчального матеріалу та набору різних прийомів роботи з ним [2].

Характерними рисами монологічного мовлення є контекстність; емоційна забарвленість; послідовність, логічність, складність викладу, структурна чіткість; односпрямований характер, відсутність замкненого акту комунікації, безпосереднього зв'язку [4–8].

Оволодіння монологічним мовленням передбачає спроможність висловлювати комунікативно регламентовану, завершену думку, логічно розкривати висловлювання, використовуючи при цьому різноманітні прийоми логічного мислення (зіставлення, систематизація, узагальнення, порівняння тощо) [12].

З-поміж важливих монологічних мовних умінь виокремлюють найбільш характерні вміння:

1) вербально трансформувати основний зміст аналізованого тексту у межах матеріалу відповідної програми;

2) експромтом грамотно висловлювати власну думку залежно від навчальної ситуації;

3) описати тему, що віддзеркалює конкретно задану сферу міжособистісного спілкування [1, с. 70].

Розвиток мовлення учнів початкової школи є загалом важливою складовою процесу їхньої едукатії. Відтак суттєвими вважаємо окремі методичні аспекти, що сприяють розвиткові мовленнєвих навичок молодших школярів, а саме :

1. Читання і подальший аналіз художніх та інформативних текстів, їх змісту, героїв та подій, що, на нашу думку, уможлиблює суттєве урізноманітнення словникового запасу, осмислення тексту і розвиток критичного мислення загалом.

2. Розширення словника дає змогу на належному рівні підтримувати зацікавлення молодшого школяра новими словами, формулювати тлумачення нових, незнайомих категорій та забезпечувати активне застосування слів у щоденному мовленні.

3. Звуковий синтез передбачає розбір слів на звуки і складання слів із фонем упродовж уроків, що сприяє розвитку навичок фонематичного слуху й опануванню граматичних основ мовлення.

4. Подальший розвиток граматичних навичок виявляється у регламентації відповідних граматичних правил, побудові завершених речень та використанні певних частин мови.

5. Творчі завдання стимулюють дитячу творчість та самореалізацію засобами письма, оповідування, розучування поетичних фрагментів чи влаштування рольових ігор, що загалом позитивно впливає на формування мовної компетентності.

6. Мовні ігри в освітньому процесі загалом розвивають процес мовлення, особливо завдяки широкому застосуванню шарад, кросвордів, загадок, філологічних головоломок тощо.

7. Використання інформативно-комунікаційних технологій (мультимедійних систем, інтерактивних програм тощо) створює сприятливі умови задля урізноманітнення дитячого мовлення.

8. Індивідуальний підхід, що передбачає ефективне використання особливостей кожної окремої дитини, створює передумови для диференціації процесу розвитку мовлення на відповідному рівні [9, с. 25].

Отже, детальний аналіз спеціальної та методичної літератури у сфері розвитку мовлення учнів молодших класів дає підставу зробити певні узагальнення, а саме :

1) наукові джерела містять різні визначення сутності категорій «мовлення» та «розвиток мовлення». Підсумовуючи їх, виокремимо таке: «розвитку мовлення молодшого школяра» – це «процес розвитку основного виду мовленнєвої діяльності дитини молодшого шкільного віку, що полягає в організації та реалізації процесу активного, цілеспрямованого, опосередкованого мовою та комунікативною ситуацією, прийому-передачі мовленнєвого повідомлення під час міжособистісної взаємодії» [7; 11; 13];

2) монолог є однією з основних форм зв'язного мовлення у початковій школі;

3) найбільш характерними методичними аспектами розвитку мовлення у молодших школярів вважаємо такі:

– створення умов для систематичного читання й обговорення різноманітних художніх текстів;

– суттєве розширення словника засобами використання у мовленні дитини нових лексичних одиниць;

– проведення аналізу змісту звукової складової мовлення, застосування вправ з розвитку фонематичного слуху;

– створення умов задля розвитку відповідних граматичних навичок засобом створення правильних граматичних конструкцій речень чи словосполучень;

– продумане використання індивідуальних творчих завдань і усталене використання мовних ігор;

– активне використання різноманітних сучасних мультимедійних технологій;

– забезпечення індивідуалізації процесу навчання молодших школярів на різних етапах розвитку монологічного мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білявська Т.М. Методика навчання української мови : практикум. Миколаїв : СПД Румянцева, 2020. 180 с.

2. Білявська Т. М. Формування мовної компетентності майбутніх учителів початкової школи (лексичний рівень). *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 13. Т. 1. С. 17–20.

3. Вашуленко О. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 20–24.

4. Калічак Ю.Л., Фідик Д.Т. Специфіка використання інформаційних технологій у системі дошкільної освіти. *Сучасні виклики та актуальні проблеми науки, освіти, технологій і суспільства* : зб. тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Ізмаїл, 6 жовтня 2023 р.) : у 2 ч. Ізмаїл : ЦФЕНД, 2023. Ч. 1. С. 20–21.

5. Коваль І.О., Калічак Ю.Л. Психологічні особливості формування комунікативних вмінь дітей раннього віку. *The XIX International Scientific and Practical Conference «Modern problems in science»*, May 17– 20, 2022, Vancouver, Canada. P. 709–713.

6. Максименко Н. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2015. № 51. С. 487–492.

7. Макушенко В. Розвиток мовлення та мислення: ігрові заняття для учнів початкової школи. *Початкова освіта*. 2015. № 7. С. 16–37.

8. Мелешко Л.В. Дидактична гра як засіб формування мовленнєвої компетентності учнів. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2017. № 2. С. 113–118.

9. Пономарьова К.І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : навч. посіб. Київ : Конві Принт, 2020. 88 с.

10. Постанова Кабінету Міністрів України № 462 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти». *Офіційний вісник України*. 2018. № 33. 1378 с.

11. Савченко О.Я. Українська мова та читання: підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) / О.Я. Савченко. Ч. 2. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. 144 с.

12. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

13. Чабайовська М.І., Омельченко Н.М., Синільник В.В. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти : у 2-х частинах. Ч. 1. Тернопіль: Астон, 2020. 160 с.

**Олег КЕКОШ,
Василь ГРИНЯК**
(Дрогобич, Україна)

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ У СИСТЕМІ ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ

Криза сучасного світу, складні реалії розвитку глобалізованого суспільства, трансформаційні процеси духовно-моральної сфери актуалізують блок проблем, пов'язаних з морально-етичним вихованням